

Alan Barnard: *Povijest i teorija antropologije*

Zagreb: Jesenski i Turk, 2011., 376 str.

Nastalu dijelom izravno iz autorovih sveučilišnih predavanja o antropološkoj teoriji, knjigu *Povijest i teorija antropologije* Alana Barnarda mogli bismo vrlo lako svrstati u kategoriju udžbenika iz etnologije i antropologije kakve smo u prošlih desetak godina imali prilike vidjeti nekoliko u izdanjima domaćih izdavača, poput Mooreova *Uvoda u antropologiju* (2002.), Havilandove *Kulturne antropologije* (2004.) i recentnoga Boškovičeva *Kratkog uvoda u antropologiju* (2010.). Ovakve pregledne ili uvodne knjige vrlo su težak žanr za pisanje budući da su već samom svojom sažetosti podložne kritici. S druge strane, one mogu ponuditi mnogo toga bacajući pogled iz drugog kuta na već zaboravljene teorije te istovremeno ponukati studente i znanstvenike na ponovna promišljanja o već uvriježenim postulatima struke. Barnard je odabrao svojevrstni holistički povijesni pristup; autor sam kaže kako ga je vodila misao “da je najsigurniji ulog stapanje ideja, svih vrsta” (str. 277).

Očekivalo bi se možda da u ovakvom pregledu povijesti znanosti Barnard, kao profesor Sveučilišta u Edinburghu, posveti znatan dio knjige britanskim konceptima antropološke teorije, no to se nije dogodilo – u istoj su mjeri zastupljene kako američka tako i europske kontinentalne škole i pravci razvoja etnologije i antropologije. Autor navodi:

“U ovoj knjizi ne tvrdim da iznosim pravu povijest antropologije, već samo jednu moguću povijest među mnogima. Točnije, ja iznosim odabrane i suprotstavljene isječke povijesti kako bih pokazao kompleksne poveznice među različitim idejama koje čine ne povijest antropologije, već povijest antropološke teorije.” (str. 286.)

Knjiga je podijeljena u jedanaest poglavlja. Zajedničko im je da se na kraju svakog nalaze kratka zaključna razmatranja te prijedlozi za daljnje, dublje proučavanje netom obrađene teme. Gotovo se cijela posljednja četvrtina knjige odnosi na opširne dodatke kao što su tablica datuma rođenja i smrti svih osoba spomenutih u knjizi, opširni glosar antropoloških pojmova, reference te kazalo pojmova, što će svakom čitatelju olakšati snalaženje u poglavljima i pronalaženje konkretnih cjelina ili detalja. Kroz knjigu se povremeno provlače tablice i skice koje donose određena pojašnjenja i naglaske o temi. Organizacijski, knjiga ima tematske i kronološke elemente, a Barnard pokušava objasniti kako kontinuitet i transformaciju antropoloških ideja s jedne strane, tako i utjecaj značajnih osoba antropološke prošlosti i sadašnjosti s druge strane.

U prvim, uvodnim poglavljima Barnard pokušava definirati konceptualne granice antropološke discipline te polja i teorijske perspektive unutar nje, no i naglasiti preklapanja i prilično fluidnu prirodu različitih antropoloških pristupa. Time pokušava izvršiti vrlo složen zadatak definiranja razlika između različitih teorijskih trendova pri čemu s pravom ističe da su fiksne i apsolutne granice između teorijskih perspektiva u velikoj mjeri neodržive. Tako u dijelovima poglavlja nalazimo određene argumente koji idu u smjeru povijesti antropološke ideje, negdje u smjeru nacionalnih tradicija i škola mišljenja dok su ponegdje u centru pažnje utjecaj pojedinca i nove perspektive koje on donosi. Ne želeći ulaziti predaleko u povijest te analizirati zametke antropoloških misli u antičkih filozofa ili srednjovjekovnih putnika, Barnard referentnom točkom u povijesti ideje struke smatra koncept “društvenog ugovora” i percepciju ljudske prirode, društva i kulturne raznolikosti. Nadalje, u sljedećim poglavljima donosi jasan pregled predevolucionističkih, evolucionističkih i difuzionističkih pristupa, u kojima naglašava kako su moderni antropološki problemi ukorijenjeni u ranim konceptualnim paradigmama, što ilustrira kroz propitivanje nekih antropoloških nedoumica koje su prethodile i stvaranju same znanosti.

U posljednjih nekoliko poglavlja, koja čine gotovo polovicu knjige, Barnard čitatelja upoznaje s problematikom novijih pitanja antropološke struke uključujući relativizam, strukturalizam i poststrukturalizam, kao i feminizam i postmodernizam. U tom kontekstu Barnard na antropologiju gleda kao na disciplinu koja se nikad ne zadovoljava jednim teorijskom pristupom, disciplinu gdje svaki istraživač može pristupiti problemu na svoj način. Tamo gdje to smatra bitnim, Barnard objašnjava razilaženja u teorijama, promjene vlastitih mišljenja ili odbacivanja teorija svojih prethodnika.

Iako je u engleskom originalu ova knjiga poznata domaćoj struci već više od desetljeća (prvi je put tiskana 2000. godine), čini se da će na hrvatskoj antropološkoj sceni, donedavno prilično siromašnoj antropološkim djelima teorijske naravi, vrlo lako pronaći svoje mjesto. Možda će nekim studentima nižih godina ovakav pregled biti prevelik “zalogaj” jer u dosta poglavlja zahtijeva prethodno poznavanje teorije, ali će svakako pružiti inspiraciju kako upućenijima, tako i nastavnicima pojedinih kolegija, bilo da preferiraju kronološki ili pak tematski pristup teoriji antropologije.

Tibor Komar